

Vuk'uzenzele

O e tlisetswa ke Dikgokahano tsa Mmuso (GCIS) English\Sesotho Pudungwana 2022 Kgatiso 1

Lenaneo la ho matlafatsa mahlatsipa le kgutlisa tshepo

Owen Mngadi

Lenaneo la ho Matlafatsa Mahlatsipa la Thohoyandou (TVEP) le sebetse ka thata ho kgutlisetsa tshepo ho makala a toka ka boikgathatso ba ona bo tebileng bo reretsweng ho thusa batho ba phonyohileng tlikefetsa ya bong (GBV) le tlikefetsa ya motabo ka ho ba fumantsha ditshebetso tsa ho thoba

maikutlo le kelello.

E thehilwe Limpopo dilemong tse fetang tse 20 tse fetileng, TVEP e sebeletsa sepetleleng sa Tshilidzini le sa Donald Fraser ka tlasa Masepala wa Lehae wa Thulamela. Molaodi wa yona a tshweng Mokobobo, Fhatuwani Manthada, o re lenaneo lena le ikemiseditse ho ruta ho tshwela ka mathe boitshwara ba tlikefetsa ka motabo, tlike-

ketso ya bong le tlikefetsa ya bana ka hara setjhaba sa Thohoyandou, hobane mefuta ena ya tlikefetsa e mengata tulong ena. O re nakong e fetileng, dipalopalo tsa botlokotsebe di ne di bontsha hore hona le dinyewe tse ngata tsa tlikefetsa ya motabo Thohoyandou, empa TVEP e nkile mehato ya ho hlaba mokgosi le ho fana ka ditshebetso tsa ho thoba

maikutlo a mahlatsipa bakeng sa ho thibela thohako ena. Jwalo ka ha e le mona lefatsheng le tla be le kena letsholong la Matsatsi a 16 Kgahlano le Tlikefetsa ya Basadi le Bana ho tloha ka la 25 Pudungwana ho fihlela ka la 10 Tshitwe, Manthada o re ba kgotsofetse ka tema e seng e kgathilwe ya ho kgothalletsa setjhaba ho utlwisisa ditokelo tsa bona le ho tlaeha botlokotsebe. "TVEP e fumana palo e mahareng a 80 le 100 ya mahlatsipa a merusu ya malapeng kgwedi le kgwedi, athe ho tlaehwa dinyewe tsa tlikefetsa ya motabo tse 45 ho isa ho 50 ka kgwedi," ho bolela Manthada. Ditshebetso tse nang le lenaneo lena di fa mahlatsipa ditshebetso tse ngata tse fapaneng, tse kenyeletsang thuso ya tsa molao, tshireletso kgahlano le bahlekefetsi ba bona, ho beha dinyewe leihlo, ho thojwa maikutlo le ho matlafatsa ka ntshetsopele ya tsebo, e leng dintho tse nehang lehlatsipa

monyetla wa ho qala botjha. Manthada o bolela hore TVEP e sebedisana mmoho le Sepolesa sa Aforika Borwa, Lefapha la Bophelo le Lefapha la Ntshetsopele ya Setjhaba bakeng sa ho thibela ho sithabetsa maikutlo a lehlatsipa hape ha ba ntse ba bula nyewe. "Dinyeweng tsa tlikefetsa ya motabo, basebetsi ba tlhokomelo ya bophelo le mapolesa ba tla ditsheng tsa TVEP ho tla thusa mahlatsipa ho bula dinyewe kgahlano le bahlekefetsi ba bona, le ho ba fa ditshebetso tsa ho thoba maikutlo," o rialo. TVEP e fa mahlatsipa bodulo bakeng sa matsatsi a fihlang ho 14, le ha ho le jwalo, ho ka hlophiswa hore a eketswe ha eba tlikefetsa e kenyeletsa lelapa lohle. "Re na le lekala le matlafatsang, le etellang pele dipuisano le setjhaba le ho

E tswella pele leqepheng la 2

SASSA encourages non-smart phone owners not to choose EFT payment method

Page 5

DULAY
O BOLOKEHILE
ENTA O BOLOKE AFRIKA BORWA

Toilet paper business leaves man blushing with pride

Page 12

Ho bala Vuk'uzenzele fumana epe ya GOVAPP ho:

Batla SA Government ho Google playstore kapa ho appstore

IKOPANYE LE

Diwebosaete: www.gcis.gov.za Imeile: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mohala: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:
1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

E tswella pele ho tswa ho leqephe la 1

ruta batho ka ditokelo tsa bona. Re sebeletsa setjhaba se fetang miliyone sa Thohoyandou le metse e mabapi. Re kgonne ho kgutlisetsa tshepo mme batho ba se ba tshepa ditshebetso tsa toka ka kamano ya rona le mapolesa," o rialo.

Hape TVEP e thehile mesebetsi bakeng sa batho ba 44 ba e sebeletsang mafapheng a fapaneng a akgang la ditjhelete, la taolo ya tsa tshebetso le la tekolo.

Le ha e le mona ba fumana tshehetso ya tjhelete e kana ka R90 000 kotara enngwe le

enngwe hotswa ho Lefapha la Ntshetsopele ya Setjhaba la Limpopo, TVEP e ne e anngwe ke COVID-19 jwalo ka ha batshehetsi ba yona ka tjhelete ba ikgutse, mme hona ho ile ha ama tshebetso ya mokgatlo ha mpe.

Le ha ho le jwalo, Letlole le Thusang Kgahlano le Tlhekefetso ya Bong le Dipolao tsa Basadi le Banana (GBVF), le kgakotsweng ke Moporesidente Cyril Ramaphosa, mmoho le Foramo ya Matjhaba ya Basadi ya Afrika Borwa le balekane ba yona setjhabeng ka Tlhakola monongwaha, di thusitse Lenaneo lena.

TVEP ke enngwe ya me-

kgatlo ya pele e lwantshang tlhekefetso ya bong le dipolao tsa basadi le banana, ya ho fumana tshehetso ya tjhelete.

Ka dimiliyone tse 128 tsa diranta tse bokeleditsweng ka dinehelo tsa lefapha la poraefete, letlole la mafapha a mangata, Letlole la Tlhekefetso ya Bong le Dipolao tsa Basadi le Banana le tla thusa le ho tshehetsa ho kenngwa tshebetsong ha Leano la Tshebetso la naha la GBVF.

Monongwaha TVEP e abetswe R250 000 mme e tla fumana tshehetso enngwe ya tjhelete bakeng sa 2023.

Manthada o re matlole a na a entse ho be bobebe hore ba fihlelle mahlatsipeng a

mangata le hore mokgatlo o dule o sebetsa.

Murendeneni Vhengani (26) o phonyohile tlhekefetsong mme o pholositswe ho mohlankana wa hae wa mehleng ke TVEP. Ena le moradi wa hae a dilemo tse nne ba dutse dikgwedi tse 46 lehaeng la mahlatsipa.

Lehae le mo thusitse ho bula nyewe kgahlano le mohlankana enwa le ho kopa tshireletso ya molao. Le ka sena sebaka mohlankana enwa o ntse a le teraeleng.

"Ba ile ba nkamohela ka matsoho a mofuthu ka mora ho sotleha dilemolemo. Ke ikutlwa ke bolokehile. Ke ikutlwa ke na le tshepo

hape," o rialo.

Modulasetulo wa Letlole la GBVF, Ngaka Judy Dlamini, o itse tshehetso ya ditjhelete bakeng sa mekgatlo e 108 eo dikopo tsa yona di atlehileng e ntse e hlophiswa.

Haufinyana lesedi la mkgahlelo o latelang wa ho etsa dikopo o tla fumanwa websaeteng ya Letlole la GBVF: <https://gbvf.org.za/>

Ha o batla ho bua le TVEP, founela Manthada ho **0647715264** kapa romele imeile ho: tj@tvep.org.za.

Dikopo tsa NSFAS tsa 2023 di buletswe

Dikopo tsa Matlole a Thusang Baithuti (NSFAS) bakeng sa 2023 di buletswe.

Letona la Thuto e Phahameng, Saense le Ntjhafatso, Ngaka Blade Nzimande, o sa tswa phatlalatsa sebokeng sa ditaba.

Letona Nzimande o re letlole le dumellane ka ho bulela dikopo nako e sa le teng, papisong le selemo se fetileng, bakeng sa ho neha bakopi nako e ngata ya ho romela dikopo tsa bona mmoho le ditokomane tse hlokehang.

Ha a fana ka lesedi la tla-leho ya tshehetso ya tjhelete ya NSFAS bakeng sa selemo sa dithuto sa 2022, Letona Nzimande o re tekanyetso ya tjhelete ya dibiliyone tse 43 tsa diranta e ile ya abelwa letlole bakeng sa ditefello tsa dithuto, ho kenyeletsa dijo, ditefello tsa maeto a hoya dithutong le ho kgutla, mmoho le disebediswa tsa thuto.

O re ho fumanwe dikopo tse 985 672 mme tse 140 636 ha di a atleha.

Hara dikopo tsohle tse

fumanweng, tse 739 526 di amohetswe nakwana ho fihlela bakopi ba ingodisa ditheong tse fapaneng tsa thuto e phahameng.

"Bongata ba bakopi ba sa atlehang ha bo a fana ka bopaki bo felletseng bakeng sa ho tshehetsa dikopo tsa bona; ba tlotse sekepele se hlokehang bakeng sa thuso ya tjhelete; ba se ba fihlelle-tse lengolo le hodimo ka ho fetisisa le NSFAS e ka le tshehetsang ka tjhelete le ho se ikamahanye le dipehelo tsa metjha ya koletjhe ya TVET," ho hlalosa Letona Nzimande.

Ho latela lesedi le websaeteng ya NSFAS, ho tloha ka selemo sa dithuto sa 2021, NSFAS ha e sa tshehetsa dithuto tsa lengolo le ka hodimo ho dikri ya pele.

Ho kenyeletsa *postgraduate certificates, postgraduate diplomas, honours degrees, masters le PhD degrees*.

Hona ho bolela hore lengolo le hodimo ka ho fetisisa le tshehetswang ke letlole lena ke.

Ho ntlafatsa motjha wa ho etsa kopo

Tekong ya ho ntlafatsa tsamaiso le motjha wa dikopo hore o

be bobebe bakeng sa bakopi, Letona Nzimande o re sele-mong sena, NSFAS e entse ntlafatso tse ngata tsamaisong bakeng sa ho netefatsa hore ho ba le motjha o bobebe wa ho etsa dikopo.

O re motjha wa ho etsa dikopo tsa NSFAS inthaneteng o entswe hore o be bobebe mme o batla o tshwana le e bakopi ba seng ba e tlwaetse e jwalo ka *WhatsApp, Twitter, Facebook le Instagram*.

"Motjha wa ho etsa kopo ka bo ona o se o bebofaditswe mme le dipotso tse botswang di bobebe ho utlwisiswa ke setjhaba. Hape, bakopi ba ka kgefutsa motjha wa ho etsa kopo mme ba tswela pele hamorao ntle le ho qala qalong, e leng ntho e neng e sa kgonehe nakong e fetileng, o rialo.

"Ka hodima dintlafatso tsena, NSFAS e entse metjha ya tlatsetso ya ho etsa dikopo bakeng sa bakopi ba bokgoni bo fapafapaneng, hape re hopole hore bakopi ba bangata ke batjha ba tlwaetseng ho sebedisa mokgwa wa dijithale wa ho etsa

dintho," Letona Nzimande o a phaella.

Metjha ya morao tjena e kenyeletsa App ya founu, di-SMS le *WhatsApp*, moo motho a ka etsang kopo ya thuso ya tjhelete ya NSFAS, a hlwela boemo ba kopo ya hae le ho hlakola dikopo hara dintho tse ding tse ngata tse a ka di etsang. Nakong e fetileng, dintho tsena tsohle di ne di etswa websaeteng.

Ho feta moo, bakeng sa ho netefatsa hore ha ho mokopi a sallang morao, Letona Nzimande ore NSFAS e tla kena letsholong la phihlello, ho etsa bonnete ba hore batho ba senang disebediswa tsa theknoloji tse ka ba thusang ho etsa dikopo inthaneteng ba fiwa disebediswa tse hlokehang le tshehetso ho etsa dikopo.

O ka fumana basari ya NSFAS jwang

O ka fumana basari ya NSFAS ha o le moahi wa Afrika Borwa a lohothang ho ntshetsa dithuto tsa hae pele ka 2023 kapa o se o ntse o ithuta yunivesithing ya

setjhaba kapa koletjheng ya TVET mme o fihlella dipehelo tse latelang:

- Le fumana matlole a SASSA kapa
- Lekenno la heno ha le kopane ha le fete R350 000 ka selemo kapa
- Ha eba o le motho a nang le boqhwalu, lekenno la heno ha le kopane ha le a tlameha ho feta R600 000 ka selemo kapa
- Ha eba o le moithuti a qadileng dithuto tsa yunivesithi pele ho 2018 mme lekenno la lelapa la heno le sa fete R122 000 ka selemo.

Nako ya ho kwallwa ha dikopo ke 31 Pherekong 2023.

– **SAnews.gov.za**

EEtela websaete ya NSFAS ho www.nsfas.org.za bakeng sa lesedi la ditokomane tse hlokehang le motjha wa ho etsa kopo.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production

Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief

Zanele Mngadi | Zanelemngadi@gcis.gov.za

Acting Managing Editor

Tendai Gonese | tendai@gcis.gov.za

News Editor

More Matshediso

Graphic Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants

Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Khulu | Mahanyele Ramapala

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

Distributed by:

ON THE DOT

Printed by:

PRINTING SOLUTIONS

The material in this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior permission of the publisher on condition that this publication shall be credited as the source.

Mesebetsi e miliyone le menyetla ya lekeno, ebile menyetla e sa tswella pele

Dilemong tse ka tlase ho tse pedi tse fetileng, re ile ra kgakola Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi le ho tshehetsa lekeno e le karolo ya ho tshehetsa tsoseletso ya moruo ka mora sewa sa COVID-19.

Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi le fihlelletse boemo bo phahameng ba ho ba le bankakarolo ba miliyone ho tloha ha le ne le qala.

Phihlrello ena ke sephetho sa tshebedisano mmoho ya mmuso le setjhaba ka kakaretso, ho kenyeletsa le makala a poraefete, mekgatlo ya setjhaba le tse ding tse ngata.

Leano lena le kenya letsoho thehong ya mesebetsi ha moruo o ntse o nka nako ho iphumana le ho theha mesebetsi ka sekgahla se re se hlohang.

Ha re ntse re ntshetsa pele kgodiso ya moruo bakeng sa ho theha mesebetsi e tsitsitseng e mengata, re tla tswella pele ho aha hodima katleho ya Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi le ho hodisa moo le fihlella teng. Le ntse le hlokeha haholo bakeng sa ho

thusa tsoseletso ya mesebetsi.

Le boela le tshehetsa ho iphumana ha moruo ka ditsela tse bohlokwa.

Maemong ana ao leqeme la boiphihlelo ba mesebetsi e leng tshita bakeng sa ho fumana mesebetsi, maano ana a nehelana ka boiphihlelo ba mesebetsi ba boleng bo hodimo.

Lenaneong le leholo ka ho fetisisa le tshehetswang ke tshusumetso ena, mohlala, palo e ka bang 600 000 ya batjha e sebetse e le bathusi dikolong tse fetang 22 000 naha ka bophara. Batsamaisi ba dikolo, matitjhere le bankakarolo ba bang bohle ba a dumela hore karolo e bapalwang ke bathusi ba dikolo e ntlafaditse maemo a thuto dikolong.

Lekeno la bahwebi ba bangata le ile la sitiswa ke sewa sa COVID-19. Makala a bonono a ne a amehile ka ho fetisisa.

Makaleng ana, tshehetso e ne e fiwa batho hore ba ithehele mesebetsi mmoho le ho thehela ba bang.

Difilimi, mmimo le dipapadi tsa kalaneng tse hlahisitsweng di se di kgona ho iketsetsa lekeno ka ho rekisa ditokelo, ditekete le ho fumana tjelele

e lefshwang bakeng sa tshebediso ya bonono bona. Tsena tsohle di nkile karolo kgolong ya makala ana.

Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi le tsheheditse le lekeno le tsitsitseng. Balemi ba fetang 140 000 ba fumane tshehetso le thuso ya ho kgutlela temong le ho hodisa tlhahiso kamora tshitiso e entsweng ke COVID-19.

Emong wa ba unneng molemo oo ke Phindile Ngcoya a dilemo tse 36 a dulang Richmond KwaZulu-Natal. Ke emong wa ditho tse leshome tsa lelapa le lemanang mmoho mme o re thuso eo a e fumaneng e thusitse ho boloka tshebetso mmoho ena e ntjha le hore e be le phaello.

Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi le boela le tshehetsa batho ba phethetseng dithuto tsa ka mora sekolo, mme menyetla e fiwa baoki, batho ba phethetseng dithuto tsa ka mora sekolo tsa saense, ba sebetse ka matsoho le babang. Diyunivesithi tse mashome a mabedi le metso e tshelela di thusa ho kenya batho ba phethetseng dithuto tsa ka mora sekolo mesebetsing eo ba e balletseng.

Lefapha la Saense le Boqapi le sibollotse mananeo a baahi ba naha a fapaneng a saense, jwalo ka Duzi uMngeni Conservation Trust, e hirang batjha ba lehae e le Bomampodi ba Tikoloho bakeng sa ho matlafatsa setjhaba hore se ntlafatse mehlodi ya lehae ya metsi.

Lenaneo le leng la lefapha le thusa bahwebi ho etsa dikopo tsa kgwebo ya moruo o motala (o fedisang tshilafatso ya moya, o tshehetsang kgolo ya moruo ka mokgwa o sa silafatseng bophelo bo botle).

Mananeo a khiro ya setjhaba a boela a na le molemo o qaqileng setjhabeng hobane a theha mesebetsi bakeng sa morero o tshwanang.

Boemong ba Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi, bona bo kenyeletsa thuto dikolong, ho ntlafatsa dibaka tsa baipehi, ho tshehetsa mahlatsipa a tlhekefetso ya bong, tlhokomelo ya tikoloho le boqapi ho ntjhafatso ya matlakala hore a sebediswe hape.

Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi le kgakotswe bakeng sa ho lwantsha koduwa ya tlhokeho ya mesebetsi e feteleditsweng ke sewa sa COVID-19. Le ha e le mona sewa se kokobetse, tlhokeho ya mesebetsi yona e jele setsi.

Mekgolo e kgotsweng mananeong a Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi e thusitse moruo wa dikgwebo tse nyane mmoho le tse sa ngodiswang meruong ya lehae naha ka bophara. Bathusi ba dikolo ba sebetse Umungundlovu ba sebedisa mekgolo ya bona hona Umungundlovu.

Ho jwalo fela le Putsonderwater.

Ho fapana le leano la hore 'batho ba kojwana di mahe-tleng ba tla una molemo ha barui ba ntse ba rua le ho feta', tjelele e kenya ka kotloloho matsolong a setjhaba se e hlohang ka ho fetisisa. Tjelele eo e fapanyetsanwa moruong wa lehae mme e be e boela e nyolohela moruong wa naha ka kakaretso.

Ke ka hoo re e bitsang tshusumetso, hobane moruo ohle o una molemo mmoho le setjhaba.

Ka Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi, re buletse matla, boitelo, boqapi, ntlafatso le menyetla. Ka ho etsa jwalo, re aha setjhaba se sebetse.

Batho ba fetang miliyone ba unne molemo ka kotloloho.

Batho ba bangata, malapeng le setjhabeng sa bankakarolo, ba kgotse molemo wa Tshusumetso ena.

Mesebetsi wa rona hajwale ke ho eketsa le ho tebisa melemo ya mesebetsi ona.

Ka lebaka la Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi, re se re na le makgolokgolo a dikete tsa batho ba fumaneng boiphihlelo ba mesebetsi ba boleng. Ho bobebe ho fumana bongata ba batho bana ka SAYouth.mobi platform.

Re ipiletsa ho dikgwebo ho hira batjha bana ba fumaneng boiphihlelo bo botjha ha ba tswa mananeong ana.

Hang ha boramesebetsi ba bona Leano la Moporesidente la ho Susumetsa Theho ya Mesebetsi e le sebaka sa ho fumana talente e ntjha, jwale re ka kgona ho kenya bokgoni bo feletseng ba leano lena le ntlafatseng le ho atleha haholo.